

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української і зарубіжної
літератури та методики навчання,
Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені
Григорія Сковороди

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНИХ СТРАЖДАНЬ ГЕРОЯ В РОМАНІ ДЖОЗЕФА КОНРАДА «ЛОРД ДЖІМ»

У статті досліджується проблема моральних страждань головного героя Джіма в романі Джозефа Конрада «Лорд Джім»; звертається увага на письменницьку концепцію здатності людської особистості внутрішньо змінюватися й удосконалюватися

Ключові слова: прблема, страждання, герой, особистість, роман, боротьба, свобода, честь, совість.

The article is being investigated the problem of moral suffering of the main character of Jim in the novel by Joseph Conrad "Lord Jim"; attention is drawn to the writer's concept of the ability of the human person to internally change and improve

Key words: prblem, suffering, hero, personality, novel, struggle, freedom, honor, conscience.

Головною темою всієї творчості Джозефа Конрада є дослідження почуття людської самотності. Пильний погляд, звернений на людину, зумовив глибину психологічних характеристик персонажів письменника. Людина повинна бути вільною і має право на боротьбу за свою свободу – такою думкою сповнені сторінки написаних ним творів.

Роман «Лорд Джім» займає досить помітне місце як у творчості Дж. Конрада, так і в розвитку англійської літератури на рубежі століть. В центрі роману – морально-психологічна проблема людської совісті. Головний герой роману – молодий моряк Джім – страждає від усвідомлення безчесного вчинку, який він здійснив у минулому (він покинув корабель «Патна», що зазнав аварії і на якому були люди). Джім не може знайти міру спокути своєї вини. Всі інші офіцери нещасного судна «Патна», які також покинули корабель, більш досвідчені та цинічні, зуміли уникнути судового переслідування. І тільки штурман Джім постає перед судом. Він готовий відповідати, він готовий понести кару, він йде назустріч слідству, сподіваючись, що в прийнятих законом межах зможе вмістити своє уявлення про честь. Однак, судді ведуть процес за звичкою, не заглиблюючись в обставини. І тільки сам Джім засуджує себе судом совісті і жадає опинитися в такій ситуації, в якій він міг би довести свою мужність і врятувати свою честь. Така ситуація виникне у фіналі роману і призведе до загибелі героя.

Важливу роль в романі відіграє образ оповідача – капітана Марлоу. Він намагається зрозуміти сенс поведінки Джіма, тому що сам дошукується правди. В оповіді Марлоу акцент робиться не на фактах життя Джіма, а на моральному змісті його вчинків.

На відміну від романтиків XIX століття, для яких людина залишалася такою, якою народилася, Дж. Конрад вважає, що людська особистість здатна внутрішньо змінюватися й удосконалюватися. На думку письменника, ідеальним є не той, хто позбавлений будь-яких вад, а той, хто знаходить сили їх подолати.

Головний герой роману Джім знайшов в собі такі сили, зрозумівши, що сам винен у своїх моральних поразках. Не так багато на світі подібних людей. Для інших вони є загадкою, тому автор змальовує свого героя у романтичному світлі. Аби дати відчутти, яким болісним був шлях героя до перемоги над собою, автор детально знайомить нас із долею та роздумами Джіма після стрибка з «Патни».

Після тривалої розмови з Марлоу Джім картає себе, вишукує різні докази своєї невинності й сам їх відкидає. Однак ця плутанина слів засвідчує наближення прозріння героя, тоді як Марлоу вбачає у ній лише розкаяння. Він зрозумів Джіма багато пізніше.

Борючись із собою і за себе, Джім перебуває серед переважної більшості людей, нездатної сприймати – бачити, чути, розуміти – биття чужого серця. Ця більшість оцінює людину спрощено, мірою власних уявлень та звичок, мало переймається своїм спостереженням і не замислюється над ним.

Себе Джім не вважає бездоганим. Після того, що сталося на «Патні», він вирішив бути справжньою людиною честі. Коли йому пропонують втекти від суду, він відмовляється, пояснюючи при цьому: «Я не досить хороший, не можу собі цього дозволити. Я приречений боротися до останку... І тепер я борюсь»[2, 102]. Це його програма на майбутнє. І він не відступив від неї.

Життя Джіма сповнене внутрішньої боротьби, якої ніхто не бачить, яка нікого, зрештою не стосується, крім нього самого. Ось чому він поспіхом полишає усяке місце, де сторонні втручаються у цей потаємний душевний процес.

Складній психології героя відповідає складність художньої форми її відтворення. Волею автора зумовлені й нескінчені зміщення подій у часі, і паузи, позначені трьома крапками у розповіді Марлоу, і відверта розгубленість останнього перед багатьма вчинками та словами Джіма, багатослів'я оповідача. Так письменник, не втручаючись у розповідь Марлоу, змальовує справжнього Джіма – незбагненого для пересічної думки.

Одного разу, після ще однієї невдачі Джіма у черговому порту, Марлоу запропонував: «Може б ви хотіли покинути ці краї?.. Переїхати до Каліфорнії чи на Західне узбережжя? Я спробую дещо зробити... Джім перебив з легким презирством: А яка різниця?.. І я одразу відчув, що він має рацію. Різниці не було б ніякої; Джім зовсім не прагнув полегкості: я почав невиразно усвідомлювати, що те, чого він хотів, на що немовби чекав, нелегко було визначити; що він прагнув чогось на зразок нагоди, шансу. Ті можливості, які я

йому надавав, давали змогу йому тільки заробляти на хліб. А втім, що можна було зробити більшого?» [2, 131].

Як бачимо, Марлоу пропонує свою допомогу, а довга пауза після цієї пропозиції свідчить про те, що він вже не вірить в успіх Джіма на новому місці. Джім відмовляється, а затримка після його риторичного запитання засвідчує, що не буде йому добре ніде, бо всюди діють ті ж самі норми життя. Змінити їх вони обидва не владні. Але Марлоу і Джім думають не однаково. Першому потрібно щастя там, де він живе, другий прагне жити так, аби відчувати щастя.

І ось така нагода випала для Джіма. І цього разу допоміг Марлоу. Капітан лише не передбачив, що робить щось більше, ніж сприяє новому працевлаштуванню Джіма, скориставшись своїм знайомством з паном Штейном, головою торгівельної фірми, яка мала свої філії на Молуккських островах. Штейн і Марлоу вирішили, що в Патюзані, містечку серед джунглів, Джім міг би служити торговим агентом, не зустрічаючи тих, хто чув про «Патну». Щоденні клопоти, безвісність, екзотична природа – це повинно би вдовольнити і заспокоїти романтика.

Шлях до Патюзана виявився для Джіма сповненим пригод. Від морського узбережжя треба було туди піднятися рікою. Її контролювали люди раджі Алланга, які ворогували з людьми Дораміна, що жив у глибині цієї місцевості і був другом Штейна. Джім потрапив у полон до раджі, з якого потім втік. Допоміг Дораміну подолати його ворогів і став легендою та найвищим авторитетом цілого краю. Одні визнали його хоробрість і чесність, другі поважали за розум, треті корилися і ненавиділи. Саме тут він знайшов друга – Даїна Уоріса, сина Дораміна, а також кохання – прекрасну Джуел, доньку негідника Корнеліуса, який своєю зрадою спричинився до його загибелі. Коли край зазнав нападу білих піратів, знайшла підтримку пропозиція Джіла відпустити тих з них, що опинилися в оточенні. Відходячи білі пірати підступно вбивають Даїна Уоріса. Тоді народ позбавляє Джіма довіри. Джім іде до старого Дораміна, який прилюдно його страчує.

Джім гине, не збочуючи зі шляху честі, не тікає, не міряється силою з людьми, які відвернулися від нього. Це ж ті, що вірили в нього, а тепер помилялися. «Певна річ, – стверджує епіграф до роману, – будь-яке переконання безконечно зміцнюється відтоді, як у нього повірить ще одна душа» [2, 3].

На початку роману, випереджаючи події, автор не згадує про смерть Джіма. Сказано тільки, що він домігся слави. Значить не в смерті суть. Письменник уважає, що людська особистість, яка усвідомила і подолала свою слабкість, стає непереможною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аникин Г.В., Михальская Н.П. История английской литературы / Г.В. Аникин, Н.П. Михальская. – М.: Высшая школа, 1985. – 431 с.
2. Конрад Дж. Лорд Джім: Роман / Дж. Конрад. – К.: «Молодь», 1985. – 240 с.
3. Урнов М.В. На рубеже веков / М.В. Урнов. – М.: Наука, 1970. – 432 с.